УДК 821.581
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2025.73.37

Москальов Д. П.,
кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри східної культури та літератури
Київського університету імені Бориса Грінченка

Овсяннікова С. С.,
студентка 4 курсу спеціальності Мова і література (китайська)
Київського університету імені Бориса Грінченка

ВИТОКИ І ЕВОЛЮЦІЯ КІБЕРПАНКУ В КОНТЕКСТІ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТРАДИЦІЇ КИТАЮ

Анотація. У статті досліджено витоки, трансформацію та сучасний стан кіберпанку як піджанру наукової фантастики в літературному дискурсі Китаю. Проаналізовано історичний розвиток наукової фантастики в Китаї – від фольклорних традицій і міфологічних жанрів до впливу західних зразків, зокрема через перекладацьку діяльність початку XX століття. Особливу увагу приділено соціокультурним умовам, які унеможливили раннє формування панк-компоненти кіберпанку, що характерна для західної традиції. Визначено, що поява кіберпанку в Китаї у 1990-х роках відбулася на тлі інтенсивного розвитку цифрових технологій, урбанізації та зростання інтересу до візуальної культури. На цьому етапі китайські письменники зосереджуються переважно на естетичних рисах жанру – віртуальних світах, кіборгах, хакерах, – і лише згодом розпочинається процес глибшого філософського осмислення жанрових кодів. У дослідженні розглядаються ключові тексти, які започаткували кіберпанк у китайській літературі, зокрема твори Сін Хе та Ян Піна, а також описано проблематику адаптації західного дискурсу до локального культурного середовища. Стаття окреслює унікальні риси китайського кіберпанку, який поєднує технологічну візію майбутнього з традиційною чутливістю до соціального порядку, контролю та колективної ідентичності. Підкреслюється, що кіберпанк у Китаї на сучасному етапі демонструє потенціал до глибокої жанрової еволюції, інтегруючи як глобальні, так і локальні наративи. Дослідження має на меті заповнити лакуну в літературознавстві, пов'язану з недостатнім аналізом специфіки розвитку цього піджанру в китайському контексті. У статті також підкреслюється важливість вивчення транснаціонального впливу в літературному процесі, зокрема того, як глобальні жанрові тенденції можуть видозмінюватися під впливом локального соціального запиту. Зазначається, що кіберпанк у Китаї не лише запозичує естетику Заходу, але й трансформує її, створюючи нову модель літературної рефлексії над сучасними технологічними викликами, авторитаризмом, екологічними кризами та цифровою ізоляцією. Таким чином, китайський кіберпанк постає як міждисциплінарний феномен, що поєднує художню вигадку з елементами соціального аналізу, і відкриває перспективи для подальших міжкультурних досліджень у сфері світової наукової фантастики.

Ключові слова: кіберпанк, китайська література, наукова фантастика, кіборгізація, антиутопія.

Постановка проблеми. Упродовж багатьох століть художня література Китаю неодноразово засвідчувала свою здатність адаптувати та створювати нові жанри, теми, стилі та сенси, зберігаючи при цьому свою культурну та національну ідентичність. У сучасному контексті в умовах повсюдної глобалізації китайська художня література демонструє вдалу інтеграцію у світовий літературний процес, зокрема через підкорення жанру наукової фантастики. Як і будь-який інший літературний жанр, що не має чітких меж та охоплює велику кількість різноманітних тем, наукова фантастика розвила розмаїття своїх піджанрів. Серед них можна виділити кіберпанк – напрямок наукової фантастики, у якому високий технологічний розвиток показується паралельно з глибоким соціальним класовим розшаруванням, занепадом, безправ'ям, диктатурою та беззаконням. У китайській літературі кіберпанк, хоч і не здобув такої популярності, як на заході, проте набув унікального вигляду, поєднуючи глобальні риси піджанру з локальними реаліями та проблемами.

Метою дослідження є спроба окреслити історію жанру наукової фантастики в Китаї, а також простежити становлення та проаналізувати специфіку кіберпанку як піджанру наукової фантастики у сучасній китайській літературі. В роботі ми спираємося на останні дослідження, що торкаються еволюції та жанрових особливостей наукової фантастики [1, 2, 3], при цьому зазначимо, що проблема становлення та сепецифіки кіберпанку саме в контексті розвитку китайської наукової фантастики залишається недостатньо вивченою, що і визначає актуальність даної роботи.

Виклад основного матеріалу. Кіберпанк, як піджанр наукової фантастики (НФ), ніколи не був оригінальним продуктом китайської літературної традиції, як і сама НФ. На противагу жанру фентезі, який знаходить своє втілення у самобутніх китайських літературних жанрах таких як чжигуай (志怪) та сянься (仙侠), елементи наукової фантастики у китайській літературі не отримали свого розвитку в окремо окреслений жанр до 20-го століття. У китайській літературній традиції як в одній з найбільш стародавніх та багатих, безсумнівно, активно досліджувалися фантастичні елементи, які знаходили свої прояви ще в усних фольклорних творах. Прийнято вважати, що витоки писемної художньої фантастичної китайської літератури сягають жанру чжигуай (志怪), назву якого можна буквально перекласти як «записи про надприродне». Цей жанр, який зародився в часи династії Хань (202 р. до н.е. – 220 р. н. е.), містив розповіді про надприродні явища, духів, богів, міфологічних істот та різноманітні ритуали. У стародавні часи дослідники не окреслювали твори з подібною тематикою як

окремий фантастичний жанр, адже прийнято було вважати їх писемними збірками на рівні з історичними розповідями, що, безсумнівно, пов'язується з тогочасними віруваннями. Проте наразі цілком очевидним є те, що чжигуай сяошо (志怪小说) можна окреслити як жанр коротких оповідань з легендарними та міфологічними наративами. Найбільш яскравим прикладом цього жанру вважається збірка народних легенд «Нотатки про пошуки духів» («搜神记»), автором якої прийнято вважати письменника та історика Ґань Бао (4 ст. н.е.) [1].

Надалі фантастика у китайські літературі розвивається цілком послідовно: у творах все більше досліджуються різноманітні фантастичні елементи, які базуються не лише на існуючій міфологічній традиції та фольклорі, а й додається авторська вигадка. Разом з цим у китайську літературу все більше проникають ідеї буддизму та даосизму, що позначається як на тематиці творів, так і на їхній світоглядній структурі. Фантастичні образи починають відображати не лише уявні реальності чи надприродні сили, а й глибокі філософські роздуми про природу буття, циклічність часу, перевтілення душі та гармонію між людиною і Всесвітом. Така тенденція поступово формує унікальну парадигму китайської фантастики, в якій художнє осмислення світу поєднується з духовним пошуком і прагненням до внутрішньої рівноваги. Яскравим прикладом цього синтезу є один з чотирьох класичних романів, а саме «Подорож на Захід» («西游记»), опублікований У Чен'енем у 16 столітті. У цьому творі фантастичні мотиви – зокрема, численні чарівні перетворення, надприродні істоти та мандрівки через небесні і демонічні світи – органічно поєднуються з філософськими ідеями буддизму, даосизму та конфуціанства. Через зображення фантастичних пригод головних героїв, серед яких особливо виділяється образ царя мавп Сунь Укуна, автор не лише розважає читача, але й порушує глибокі питання морального вдосконалення, духовної дисципліни та досягнення просвітлення, що стає характерною рисою традиційної китайської фантастичної літературної традиції. Саме на цих засадах пізніше, у 20 столітті, формується термін «сянься» (仙侠), яким наразі позначається жанр китайського героїчного фентезі, що поєднує усі вищеназвані ознаки. Етимологія терміну вказує на синтезування понять «сянь» (仙) – «безсмертний» або «безтілесний дух», що бере початок з даоської традиції культивації духовного вдосконалення, – та «ся» (侠) – «герой», «рицар» або «відважна людина». Термін «сянься» виник разом з появою твору «Легенда про мечоносців з гір Шу» («蜀山剑侠传»), виданого у 1932 році Лі Шоуміном. Цей твір, очевидно, повноцінно не створював жанр сянься, проте він ефективно об'єднав усі визначальні ознаки жанру, пов'язані здебільшого з концепціями даосизму, буддизму та конфуціанства, тим самим заклавши фундамент для подальшого розвитку цього жанру та привернувши нову хвилю інтересу до фентезі у межах китайської літературної традиції [4]. Наразі жанр сянься став одним з найпопулярніших жанрів сучасної китайської веб-літератури, яка набула шаленої популярності не лише в межах Китаю та в цілому Азії, а й по всьому світу. Унаслідок цього в контексті сучасної світової фентезійної літератури спостерігається тенденція, за якої саме автентичні китайські жанри, що органічно розвивалися в межах власної літературної традиції та культурної спадщини, дедалі більше справляють вплив на західну фентезійну літературу. Це суттєво відрізняється від ситуації з науковою фантастикою, яка в китайській літературі почала формуватися переважно під впливом західних зразків, незважаючи на те, що, як було з'ясовано, фантастичні образи та елементи вигадки були цілком притаманні літературі Китаю.

Жанр наукової фантастики розпочинає своє зародження у межах китайської літературної традиції паралельно з активним розвитком цього жанру в західній літературі, а саме на перетині 19 та 20 століть. Наприкінці правління династії Цін у Китай активно проникала західна та японська культура, що насамперед було спричинено частими війнами, в тому числі й опіумними. Наслідком цього стало знайомство тодішньої китайської інтелігенції з популярними на той час творами жанру НФ, які викликали неабиякий інтерес у літературознавців. Плацдармом для дослідження актуального тоді жанру стали китайські переклади (часто з японської мови) західних зразків НФ. Одними з найперших авторів, що активно сприяли розвитку жанру в китайській літературі шляхом перекладів, стали Лу Цзідун й Хун Сішен, які у 1902 році вперше переклали китайською мовою творчість Жуля Верна, а саме твір «Двадцять тисяч льє під водою», що в китайському варіанті отримав назву «海底旅行» [5]. Перекладацькою діяльністю також активно займався відомий письменник Лу Сінь, який у 1903 році також переклав китайською твори Жуля Верна, а саме «Із Землі на Місяць» («月界旅行») та «Подорож до центру Землі» («地底旅行»). Шляхом популяризації науково-фантастичних романів письменник прагнув не лише до розвитку літератури Китаю, а й активно сприяв поширенню передової західної науки та технологій серед китайського населення [6]. Лу Сіня непокоїло тодішнє становище китайської мови у питанні наявності та використання неологізмів, які стрімко з'являлися в інших мовах через тогочасний науково-технологічний розвиток. Письменник вважав, що класична мова веньянь (文言) не має достатньої кількості мовних ресурсів та гнучкості для ефективного й коректного перекладу наукової термінології. Також Лу Сінь вбачав проблему у доступності викладу та переданні відповідної оригіналу атмосфери, через що у своїх письмових перекладах він використовував синтез розмовної мови байхуа (白话) та мови веньянь (文言). Це допомогло створити найбільш вдалий переклад нового для китайських читачів жанру та закласти фундамент для подальшого розвитку НФ у китайській літературі шляхом запровадження великої кількості неологізмів, наприклад: 机械 (механіка), 电报 (телеграф), 汽船 (пароплав), 显微镜 (мікроскоп) тощо [7, с. 18-19].

Паралельно з перекладами західних науково-фантастичних творів у Китаї стрімко починає формуватися власна науково-фантастична літературна традиція. Витоком цього процесу деякі дослідники вважають публікацію твору Хуан Цзяна «Роман про колонізацію Місяця» («月球殖民地小说»), що з'явився у 1904 році на сторінках літературного журналу «绣像小说». Сюжет роману розповідає про жителя Хунані на ім'я Лун Менхуа, який запобігаючи арешту за вбивство, тікає з Китаю та відправляється у довгу подорож на літаючому кораблі в пошуках своєї сім'ї по всьому світу. Кульмінацією роману є переселення Лун Менхуа з родиною на Місяць [8]. Цей твір демонструє виразне наслідування західних зразків НФ кінця 19 – початку 20 століття, поєднуючи у своїй структурі риси пригодницького наративу, космічної тематики та утопічного світогляду. Таке поєднання засвідчує значний вплив західної літературної традиції на ранні спроби формування оригінальної китайської науково-фантастичної прози, що пере-

бувала на етапі активного засвоєння зовнішніх жанрових моделей і водночас намагалася адаптувати їх до локального культурного контексту.

Пізніше, після падіння династії Цін та становлення Китайської Республіки у 1912 році, НФ зазнала певний застій – перекладацька діяльність та детальне дослідження західного науково-фантастичного дискурсу продовжувалося, проте оригінальні китайські твори у жанрі НФ майже не видавалися, що пов'язується з політичною нестабільністю та мінливою воєнною ситуацією в країні. Однак найбільш визначальним твором того періоду є науково-фантастичний сатиричний роман Лао Ше «Нотатки про котяче місто» («猫城记»), опублікований у 1932–1933 роках. У романі Лао Ше помітною є наявність сатиричних мотивів та алюзій, за допомогою яких автор критично осмислює суспільно-політичну й культурну ситуацію Китаю початку 20 століття. Сюжет твору розгортається навколо китайського астронавта, який після аварії свого космічного корабля потрапляє на Марс і вступає у взаємодію з представниками давньої місцевої цивілізації – антропоморфними істотами, що поєднують людські й котячі риси. Через зображення вигаданого світу, де домінують проблеми соціального розшарування, корупції та протистояння традицій і зовнішнього впливу, Лао Ше вибудовує символічну модель Китаю республіканської доби. Автор зазначав, що під час написання твору на нього вплинув роман-антиутопія «Прекрасний новий світ» Олдоса Гакслі, що також свідчить про вплив західної моделі на формування антиутопічних ідей у науково-фантастичному дискурсі Китаю.

Жанр НФ відроджується у період становлення Китайської Народної Республіки (1949 р.) та приходом до влади комуністичної партії. Після утворення КНР розпочався новий етап індустріалізації, у межах якого ідеї науково-технічного прогресу набули статусу ключового елементу національного розвитку. Формування образу сильної та модернізованої держави тісно пов'язувалося з популяризацією науки та техніки. Також стабілізування соціального життя сприяло активізації культурної діяльності. Інтенсивне реформування системи освіти та інтеграція науки в державну стратегію стали важливими соціальними чинниками, що сприяли формуванню фундаменту для розвитку науково-фантастичної літератури в Китаї. У цей період провідну роль у популяризації НФ досі відігравали переклади, проте на відміну від періодів Династії Цін та Китайської Республіки, значну частину перекладної НФ становили твори радянських авторів, які набули помітного поширення в культурному просторі Китаю [5]. Ця інтеграція також спричинила трансформацію терміну на позначення НФ у китайській мові – термін «科学小说», який використовувався раніше, буквально можна перекласти як «наукова белетристика», що є повноцінним калькуванням англійського «science fiction». На заміну цьому терміну прийшов «科学幻想小说» – «науково-фантастична белетристика», що є вже більш адаптованим до радянського терміну. Варто зазначити, що саме новий термін закріпився у китайській мові та використовується у сучасному дискурсі, часто у вигляді скорочення «科幻» («наукова фантастика») [2, с. 98]. До того ж, розширення впливу радянської літератури на формування китайського науково-фантастичного дискурсу зумовило трансформацію наративних моделей у власне китайських творах. НФ Китаю в цей період набуває рис дитячої літератури, де центральними персонажами фантастичних пригод дедалі частіше стають діти, що відповідає освітньо-виховним цілям тогочасної культурної політики. Однак дуже скоро розвиток науково-фантастичної літератури знову уповільнюється та обмежується через «культурну революцію» (1966–1976 рр.) – твори письменників-фантастів піддаються жорсткому цензуруванню, а науковців та літераторів все більше репресують. Результатом цього стає невдоволення в літературних колах та зміна жанрових наративів НФ – додається більше соціальної критики та політичної парадигми. Отже, цей кризовий період, попри жорстку цензуру й політичні переслідування, створив передумови для трансформації функції НФ в Китаї. Після завершення «культурної революції» розвиток жанру поступово відновлюється – уже з 1978 року, в умовах політики реформ і відкритості, НФ починає повертатися до культурної сфери. У цей час активно публікуються твори, завершені ще в 1960-х роках, зокрема «Смертельний промінь на Коралових островах» («珊瑚岛上的死光») Тун Еньчжена та «Мандрівка в майбутнє Сяо Лінтуна» («小灵通漫游未来») Є Юнлі [5]. Завдяки відновленню діяльності науково-популярних і літературних видань, жанр НФ знову набуває популярності й стає інструментом державної програми популяризації науки. Серед провідних авторів цього періоду можна виділити Чжен Венґуана, Тун Еньчжена та Лю Сінши, які ще в 50-х роках започаткували радянсько-орієнтовану традицію дитячої НФ, а тепер повернулися до активної творчості з орієнтацією на популярну науку [5]. У 1990-х роках, з появою масової періодики, яка виходила на міжнародний рівень, на кшталт журналу «Світ наукової фантастики» («科幻世界»), у жанрі з'являється нове покоління письменників, серед яких присутні такі визначні письменники як Ван Цзінькан, Сін Хе та Лю Цисінь, що переосмислюють НФ попередньої епохи та формують сучасну науково-фантастичну літературну традицію Китаю [5]. Отже, незважаючи на історичні перерви та ідеологічні обмеження, НФ в Китаї, зародившись на базисі західної літературної традиції, продемонструвала здатність до відновлення, еволюції та поступового набуття власної ідентичності та локальних соціокультурних особливостей.

Що стосується кіберпанку, то цей піджанр бере свій початок в англомовній, передусім американській, літературній традиції, а сам термін сформувався як результат словотворчого поєднання слів «cybernetics» (англ. кібернетика) та «punk» (англ. непотріб). Однак для повноцінного розуміння етимології терміна слід враховувати не лише його буквальний переклад, але й культурно-історичний контекст, адже словом «punk» в англійській мові частіше позначають субкультуру, що була популярна серед молоді наприкінці 1970-х років та демонструвала опозицію до влади, що виражалася через шокуючу поведінку, одяг та зачіску, а також швидку гучну музику [9]. Саме це значення терміна «punk» стало визначальним для формування поняття «кіберпанк» як відображення духу спротиву та соціального антагонізму, властивого добі його появи. Термін з'явився у науково-фантастичному дискурсі завдяки американському письменнику Б. Бетке, що в листопаді 1983 р. опублікував однойменне есе в журналі «Amazing Science Fiction Stories». Згодом неологізм став широко використовуватись іншими учасниками дискурсу на позначення нововиявленого піджанру [10, с. 44].

Процес виникнення кіберпанку як піджанру НФ в цьому конкретному випадку був зумовлений радше історичним контекстом, ніж результатами літературної трансформації в межах

жанру. Прийнято вважати, що перші витоки піджанру кіберпанку тісно пов'язані саме з твором Вільяма Ґібсона «Нейромант», що був опублікований у 1984 році. Водночас слід зазначити, що Ґібсон не був першовідкривачем у цьому напрямі, оскільки його творчість, безсумнівно, зазнала впливу вже існуючих творів з окремими елементами кіберпанку, наприклад «Чи мріють андроїди про електричних овець?» (1968 р.) Філіпа Діка, а також доробку інших авторів, що експериментували із жанровими варіаціями НФ [3, с. 5]. Проте саме Вільям Ґібсон у своєму творі зумів встановити жанрові та стилістичні канони, які в сучасній літературній традиції визначаються як характерні риси класичного кіберпанку: зображення високих технологій як елементів повсякденного життя, домінування всеосяжних капіталістичних корпорацій, глибоке класове розшарування, конфлікт між технологічним прогресом і низьким рівнем соціальної відповідальності, мотиви вуличної анархії тощо. Подібна тематика жанру виникла як стрімка відповідь на реальний стан американського суспільства 1970-х років. У той час країну спіткала серйозна економічна криза через підвищення цін на нафту, нескінченні політичні скандали та поразку у В'єтнамській війні, найбільшому військовому конфлікті США після Другої світової війни. Колись стрімкий економічний розвиток змістили депресія, інфляція та безробіття. Американське суспільство зіткнулося з фрустрацією та масовим розчаруванням як у традиційних державних інститутах, так і у нав'язаному ідеалізмі 60-х років. Технологічний прогрес, обіцяний американському суспільству, на практиці втілився у тривале протистояння між США та СРСР у формі космічних перегонів і холодної війни, наслідком чого стали ще глибші економічні труднощі, а також зростання недовіри громадян до капіталістичної системи влади та неконтрольованого технологічного розвитку [11, с. 155-156].

Наслідком вищезгаданих історичних процесів у США стало формування панк-духу серед молоді, які, охоплені фрустрацією, проявляли схильність до нонконформізму, анархізму та радикального індивідуалізму, виступаючи проти існуючої соціально-політичної системи в країні. Зіткнувшись з жорстокою реальністю та її викликами, на відміну від утопічно налаштованих прихильників хіпі-руху, ця молодь втратила віру в «світле майбутнє». Саме на тлі подібних настроїв в суспільстві, у поєднанні зі стрімким розвитком технологій та збільшенням їхньої доступності, у 80-х роках в науково-фантастичній літературній традиції формується окремо окреслений піджанр кіберпанку, що втілює симбіоз панк-духу та високотехнологічного середовища, про що і свідчить етимологія самого терміну.

Кіберпанк («赛博朋克» – транслітерація за англ. «cyerpunk») закономірно породив інтерес до себе як до піджанру НФ, поширеність якої стрімко зростала в тогочасному Китаї. Як було з'ясовано раніше, китайські письменники-фантасти в багатьох аспектах орієнтувалися на західну науково-фантастичну традицію, тим самим поглиблювали свої дослідження у широкому спектрі науково-фантастичних піджанрів. Така відкритість до жанрового розмаїття сприяла поступовому знайомству китайських авторів і читачів із кіберпанком – напрямом, що в західному контексті вже здобув усталене естетичне й ідеологічне значення. Безсумнівно, стрімкий розвиток науки та технологій в Китаї кінця 20 століття також зумовив зростання інтересу до наукової фантастики, орієнтованої на тематику високих технологій. Однак різниця історичних та соціокультурних контекстів між США та Китаєм, які були описані раніше, перешкоджала природному розвитку кіберпанку в межах виключно китайської літературної традиції. У китайському науково-фантастичному дискурсі 20 століття були передумови для розвитку кібернетичної тематики, проте не було передумов для розвитку панк-духу серед населення. У результаті цього перше знайомство китайських літераторів з кіберпанком у його автентичному вигляді відбулося лише у 1984 році після виходу роману В. Ґібсона «Нейромант» [12]. Як вже було зазначено, «Нейромант» вважається твором, який започаткував кіберпанк як окремий піджанр, зібравши всі притаманні йому риси, тому безсумнівним є факт широкого впливу цього роману на розвиток кіберпанку у науково-фантастичній жанровій парадигмі різних країн. Письменників-фантастів насамперед приваблювали естетичні й візуальні риси кіберпанку – насичена неонова палітра, урбаністичні ландшафти мегаполісів, густо населених і водночас відчужених, образи кіборгів і хакерів, що вільно пересуваються між фізичною реальністю та віртуальними просторами. Ця естетична складова жанру природно накладалася на трансформації, які відбувалися в Китаї в 1990-х роках, а саме бурхливий розвиток інтернету, зростання кількості мегаполісів та поява перших елементів цифрової економіки. Унаслідок цього саме естетична складова кіберпанку стала першим інструментом у роботі з цим жанром серед китайських авторів [13]. Традиційно прийнято вважати, що першими власне китайськими творами у жанрі кіберпанку є «Дуель в Інтернеті» («决斗在网络») авторства Сін Хе, що був опублікований у 1995 році, та «Інцидент MUD-хакера» («MUD-黑客事件») Ян Піна, виданий 1998 року. «Дуель в Інтернеті» розказує про історію кохання у віртуальному просторі; «Інцидент MUD-хакера» зображує жорстоке протистояння між хакерськими угрупуваннями у «світі бруду» («Mud世界») [12]. Як зазначає Чень Цюфань, ці два твори слід розглядати скоріше як літературний продукт нових культурних тенденцій, що сформувалися в процесі становлення та поширення інтернет-технологій у Китаї [12]. Поява комп'ютерних технологій та інтернету як нових соціокультурних явищ привернула увагу широкої громадськості, а їх художня романтизація у літературі сприяла формуванню уявлень про майбутнє життя в умовах цифрової доби. У цих творах хоч і присутній відблиск впливу західної кіберпанк-традиції, проте вони наслідують її не повністю. Як зазначалося вище, для китайських авторів основну цікавість становила саме естетична складова кіберпанку, що чітко перекликалася з реаліями їхнього життя. Основна увага їхніх творів приділяється дослідженню в межах художнього осмислення новітніх технологій та модернізованого кіберпростору, але їм бракує глибшого розуміння та вираження панк-духу [12]. Таким чином, на ранніх етапах формування кіберпанку як піджанру НФ у китайській літературній традиції авторам через різницю в історико-культурних контекстах не вистачало розуміння філософського та ідейного підґрунтя кіберпанку, що призвело до того, що твори цього періоду були лише сліпим наслідуванням західної літератури без спроб її адаптування до локальних контекстів.

Висновки. Кіберпанк як окремий піджанр наукової фантастики сформувався на перетині технологічного прогресу та соціально-економічної кризи, репрезентуючи антагонізм між високим розвитком технологій і дегуманізацією суспільства. Незважаючи на певну розмитість меж жанру, серед ключових

жанрових риса кіберпанку можна виділити: урбаністичну естетику, кіберпростір, кіборгізацію, антиутопічність та соціально-політична критику. У китайському науково-фантастичному дискурсі 20 століття були передумови для розвитку кібернетичної тематики, проте не було передумов для розвитку панк-духу серед населення. На ранньому етапі кіберпанк у Китаї формувався переважно як візуально-естетична реакція на розвиток цифрових технологій, що свідчить про поверхове засвоєння жанру без глибокого переосмислення його ідейного змісту.

Проте поступове занурення китайських авторів у західну кіберпанк-традицію, а також прагнення адаптувати її до локального соціокультурного контексту створили підґрунтя для подальшої трансформації жанру, що вказує на потенціал його глибшого розвитку у межах сучасної китайської літературної традиції.

Варто також зазначити, що кіберпанк у Китаї з'явився порівняно пізно – тоді, коли західний кіберпанк вже проходив трансформацію до посткіберпанку. Це, безсумнівно, вплинуло на розвиток піджанру у китайській науково-фантастичній літературній традиції, адже орієнтація на західні зразки, які активно змінювали свої наративи, не дозволяла оригінальному кіберпанку органічно розвиватися з урахуванням китайських реалій. Але, враховуючи те, що поділ піджанру на власне кіберпанк та посткіберпанк все ще залишається відкритою дискусією, віднесення творів до того чи іншого піджанру та виявлення їх специфіки може бути полем для подальших розвідок в контексті даної теми.

Література:

1. Liu M. Theory of the Strange: Towards the Establishment of Zhiguai as a Genre : Doctoral Dissertation. Riverside, 2015. 130 p.
2. Huss M. Hesitant Journey to the West: SF's Changing Fortunes in Mainland China. Science Fiction Studies. 2000. Vol. 27, Part 1. P. 92–104. URL: https://doi.org/10.1525/sfs.27.1.0092 (date of access: 23.04.2025).
3. Svihla W. C. Cyberpunk as an Evolution from Science-Fiction and its Social Critiques. University Honors College, 2022. 119 p.
4. Wuxia, Nascent Souls, and a brief history of Xianxia and Xuanhuan. Wuxia Wanderings | Lone Crane | Substack. URL: https://wuxiawanderings.substack.com/p/nascent-souls-xianxia-xuanhuan-history (date of access: 02.04.2025).
5. 成全. 中国科幻文学溯源:从舶来品到本土化. Chinawriter.com.cn. URL: https://www.chinawriter.com.cn/n1/2016/0708/c404080-28539117.html (дата звернення: 07.04.2025).
6. 上海鲁迅纪念馆-鲁迅知识. 上海鲁迅纪念馆-首页. URL: https://www.luxunmuseum.cn/study/article/id/40.html (дата звернення: 02.04.2025).
7. Wen G. Lu Xun's Quartet of Chinese Practice during the Late Qing Dynasty and the Early Republican Period. Theoretical Studies in Literature and Art. 2015. Vol. 35, no. 1. P. 17–25.
8. 王云峰. 历史视野里的中国科幻文学. Chinawriter.com.cn. URL: https://www.chinawriter.com.cn/n1/2017/1031/c404080-29618475.html (дата звернення: 07.04.2025).
9. Punk. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/punk (date of access: 04.03.2025).
10. Донець П. М. ВИТОКИ І ОСОБЛИВОСТІ ГЕНЕЗИСУ ЖАНРУ КІБЕРПАНК. Дослідження інновацій та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті : Матеріали Міжнар. науково-практ. конф., м. Рівне, 25–26 листопада 2021. С. 252.
11. Шафраньош О.І. Криза в середовищі контркультури в США на початку 70-х років XX століття. Регіональні студії. Ужгород, 2018. Вип. 12. С. 152-165.
12. 陈楸帆. 在中国, 只赛博不朋克. 纽约时报中文网. URL: https://cn.nytimes.com/books/20130808/cc08cyberpunk/ (дата звернення: 23.04.2025).
13. 陈楸帆. 科幻写作松公开讲座07|陈楸帆:中国赛博朋克:从写作实践到现实建构. 网络社会研究所. URL: https://caa-ins.org/archives/5864 (дата звернення: 03.05.2025).

Moslalyov D., Ovsyannikova S. The origins and evolution of cyberpunk in the context of China's science fiction literary tradition

Summary. This article explores the origins, evolution, and current status of cyberpunk as a subgenre of science fiction within Chinese literary discourse. It traces the historical development of Chinese science fiction – from traditional folklore and mythological narratives to the influence of Western models, especially through translations in the early 20th century. Special attention is given to the sociocultural conditions that initially hindered the formation of the «punk» component characteristic of the Western cyberpunk tradition. The emergence of Chinese cyberpunk in the 1990s is examined in the context of rapid technological advancement, urbanization, and a growing fascination with visual culture. At this stage, Chinese authors focused primarily on the aesthetic aspects of the genre: virtual worlds, cyborgs, hackers; while the philosophical and ideological underpinnings were only gradually integrated. The article discusses early foundational works by writers such as Xing He and Yang Ping, and analyzes the challenges of adapting Western cyberpunk discourse to China's cultural context. It highlights the unique features of Chinese cyberpunk, which blends futuristic technological imagination with themes of social control, order, and collective identity. The study emphasizes that contemporary Chinese cyberpunk shows significant potential for further development, increasingly merging global genre conventions with local narrative traditions. By addressing the gap in current literary studies, this article contributes to a deeper understanding of how cyberpunk is redefined and localized in Chinese science fiction. Furthermore, the article emphasizes the significance of examining transnational influences in literary evolution, particularly how global genre frameworks are reshaped by local socio-political demands. It is argued that Chinese cyberpunk not only borrows Western aesthetics but actively transforms them into a new model of literary reflection – one that critically engages with issues such as authoritarianism, ecological crisis, digital alienation, and technological control. In this way, Chinese cyberpunk emerges as an interdisciplinary phenomenon combining speculative fiction with socio-political analysis, offering rich ground for future cross-cultural research in the field of global science fiction.

Key words: cyberpunk, Chinese literature, science fiction, cyberization, anti-utopia.